

<https://>

УДК 027.54(477-25)НБУВ:025.171:09(450)''15/18''

Лариса Дідора,

аспірант,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна

e-mail: didora.larisa@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2499-8664>

СТАРОДРУКИ, ВИДАНІ НА ТЕРИТОРІЇ ІТАЛІЇ У XVI–XIX СТ., ІЗ КОЛЕКЦІЇ БЕРДИЧІВСЬКОГО СОЦІАЛЬНО-ІСТОРИЧНОГО МУЗЕЮ (1926–1954)

Мета статті – ввести у науковий обіг стародруки, видані на території Італії з кінця XVI до поч. XIX ст., з колекції бібліотеки Бердичівського соціально-історичного і економічного музею (1926–1954), які сьогодні зберігаються у відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій Інституту книгознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Досліджені видання надруковані між 1597–1802 рр. у Венеції і Римі латинською та італійською мовами. Більшість стародруків колекції походять з Венеції, із друкарень Баллеоніана і Ремондіана, але є також книги й інших видавців – Марко Зальтері, Лучіо Спінеди, Сімоні Окке, Марко Джінаммі, Себастьяно Колеті та з видавництва Священної конгрегації пропаганди віри.

Ключові слова: бібліотекознавство, Баллеоніана, видавнича марка, історія видавничої справи, італіяніка, книгознавство, Ремондіана, стародрук.

Актуальність дослідження. 14 листопада 1926 р. зусиллями українського археолога Т. Мовчанівського (1899–1938) в приміщеннях колишнього монастиря Босих Кармелітів у Бердичеві був відкритий Соціально-історичний і економічний музей ім. Ф. Держинського. Фонди нового музею поповнювались експонатами за рахунок надходжень речей із націоналізованих панських маєтків, а також конфіскованими цінностями церков, костелів і синагог у зв'язку з їх масовим закриттям у 1920–1930-х роках. Серед цих культурних цінностей були також фрагменти приватних бібліотек і бібліотек різних інституцій. На 1928 р. фонд музейної бібліотеки налічував 6300 примірників, з них близько 3600 стародруків [1]. Сьогодні бібліотека Бердичівського музею у кількості 3478 одиниць зберігається у відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій Інституту книгознавства

Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Актуальною видається спроба реконструкції історії бібліотеки шляхом дослідження екслібрисів і розтекстування власницьких підписів на книгах, які походять з приватних та інституційних зібрань. Досліджуючи ці книги, які у своїй більшості видані іноземними мовами на території Західної Європи, є змога водночас простежити й історію європейського книгодрукування у XVI–XIX ст. Варто зауважити, що історія італійських видавців мало вивчена в Україні, хоча такі венеціанські друкарні як Баллеоніана і Ремондіана, чії книги представлені у колишній музейній бібліотеці, були відомі не тільки у тодішній Венеціанській республіці, а й за її межами. Усе вище викладене і обумовлює актуальність пропонованого дослідження.

Мета статті – ввести у науковий обіг стародруки з колекції бібліотеки Бердичівського соціально-історичного музею, видані італійською та латинською мовами на території Італії між 1597–1802 рр., паралельно висвітлюючи історію друкарень, де вони були виготовлені.

Аналіз досліджень і публікацій. Історію італійських видавництв досліджували Маріо Інфелізе, викладач венеціанського університету Ка-Фоскарі [5, 6], Лаура Корнелос, бібліотекар Ігонського коледжу (Велика Британія) [8], Франко Піва [14], Паоло Сакет [17]. Цікава стаття Анжели Нуово (Університет Мілана) «Gli incunaboli di Umberto Eco» («Інкунабули Умберто Еко»; тут і далі переклад наш. – Д. Л.) вийшла у 2022 р. У 2021 р. Міністерство культури Італії придбало приватну бібліотеку медієвіста і письменника Умберто Еко (1932–2016). Колекція з 1200 стародруків і рідкісних книг була розміщена в Biblioteca Braidense (більш відома як бібліотека Брера) в Мілані. У колекції 36 інкунабул, частина з яких видані у Венеції і Римі. Вони і стали предметом дослідження науковиці [13].

В Україні у 2001 р. видано покажчик «Італійська книга епохи Відродження у фондах Наукової бібліотеки ОНУ ім. І. І. Мечникова», який містить 227 найменувань старовинних книг з етики, теології, політології, юриспруденції, точних наук, мистецтвознавства, сільського господарства, а також художньої літератури [2]. Італійським виданням, що зберігаються у фондах Наукової бібліотеки ОНУ імені І. І. Мечникова, присвячені наукові розвідки І. В. Пігулевської [15, 16].

Виклад основного матеріалу. Історія книгодрукування в Італії розпочалась у 1465 р., коли німецькі монахи Конрад Свейнхейм і Арнольд Паннарц заснували першу друкарню у монастирі святої Схолатики у Субіако, неподалік Риму. Вона працювала до 1467 р. Протягом цих двох років у ній було надруковано такі важливі твори античної літератури як «Про оратора» Цицерона, «Про місто Боже» святого Августина

і три праці Лактанція, зібрані в одному томі. Кожна книга була видана у 275 примірниках [10]. У 1469 р. друкарський верстат з'явився у Венеції. Першим венеціанським друкарем був німець Йоганн фон Шпейер. Уряд Республіки 18 вересня 1469 р. надав йому привілей, який діяв п'ять років і забороняв усім, крім нього, займатися друкарською справою чи ввозити на територію Республіки книги із-за кордону.

До 1499 р у Венеції працювало вже близько 150 друкарень і вийшло друком близько 4000 видань, а у наступному столітті половина книг, випущених в Італії, походили з венеціанських друкарень [11]. Венеція стала важливим центром європейського книгодрукування. Саме у Венеції наприкінці XV – на поч. XVI ст. працював видатний італійський гуманіст, книговидавець, винахідник курсиву і пунктуації Альдо Мануціо (1450–1515) [7]. Тому не дивно, що більшість італійських стародруків з колекції бібліотеки Бердичівського соціально-історичного музею походять з Венеції. У 1559 р. був виданий перший римський Індекс заборонених книг (*Index Librorum Prohibitorum*). Відтоді на Апеннінському півострові діяли індекси, складені іспанською, французькою та місцевою інквізицією. Посилення церковної цензури у XVII ст. спричинило зменшення обсягів друкованої продукції світського характеру. Саме тому всі італійські видання XVII ст. вважаються рідкісними [16, с. 234].

У колекції колишньої бібліотеки Бердичівського соціально-історичного музею наявні три книги, надруковані у XVII ст. Але перш ніж перейти до їх дослідження, звертаємо увагу на найстарішу книгу в колекції музейної бібліотеки, видану на території Італії у 1597 р. Це праця італійського історика, кардинала Чезаре Бароніо «*Martyrologium Romanum...*» («Римський мартиролог...»). У перші століття історії християнства було прийнято зберігати пам'ять про тих, хто загинув через сповідання віри у Христа – мучеників. Кожна місцева церква мала свій мартиролог, тобто список мучеників. Пізніше велике значення стали надавати дню смерті цих людей, який розглядався як народження до нового, вічного життя. У XVI ст. було вирішено об'єднати різні мартирологи у єдиний список, в якому знайшли б місце всі святі й блаженні, визнані авторитетом Католицької Церкви. Роботу з упорядкування нового мартиролога Папа Григорій XIII доручив кардиналу Чезаре Бароніо (1538–1607), який завершив його в 1586 р. «Римський мартиролог» з бібліотеки Бердичівського музею був виданий в 1597 р. латинською мовою у Венеції, у видавництві Марка Антонія Залтьєрі (бл. 1583–1607). На титульному аркуші розміщена його гравійована видавнича марка, із зображенням страуса, який тримає у дзьобі підкову. По колу йде напис латиною: «*Nil durum indigestum*» («Ніщо

не є занадто важким для перетравлення»). До того як потрапити до музейної бібліотеки, книга зберігалась у бібліотеці монастиря Ордену Кармелітів Босих у Бердичеві. Про це свідчить рукописний екслібрис на титульному аркуші видання (рис. 1).

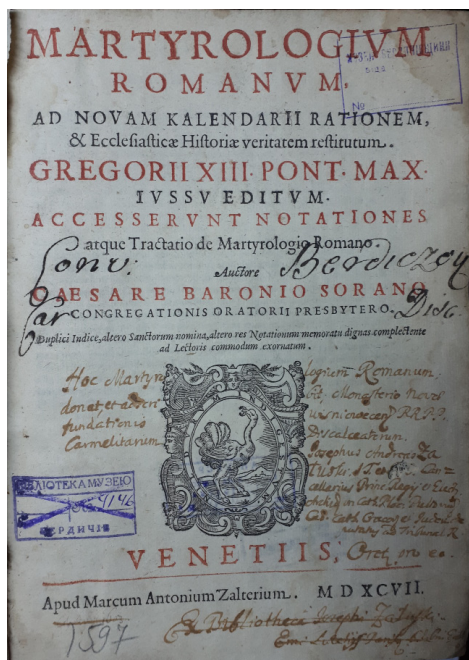

Рис. 1. Титульний аркуш «Римського мартиролога» (1597 р.)

Автор книги «Secreti diversi et miracolosi, raccolti & approbati da altri medici di gran fama» («Різні чудесні секрети, повідані Фалоппіо і схвалені іншими відомими лікарями») – Габріеле Фалоппіо (1523–1562) – видатний італійський анатом і хірург XVI ст. Уперше ця книга була видана у Венеції в 1563 р., вже по смерті автора. Оскільки на примірнику з колекції бібліотеки Бердичівського музею пошкоджений титульний аркуш, рік видання вдалося встановити за іменем її видавця. Книга була досить популярною серед венеціанців і, згідно з каталогом, складеним Массімо Мара, з 1563 по 1676 р. видавалась у Венеції 18 разів [12]. На примірнику з музейної бібліотеки стоїть ім'я видавця Лучіо Спінеди, чия друкарня працювала у місті приблизно з 1586 по 1630 р. У його видавництві книга Фалоппіо

виходила лише один раз – у 1602 р. Крім імені видавця, на титульному аркуші книги наявна також видавнича марка, на якій зображена оголена жінка, що попирає ногою голову лева, тримаючи у руках стрічку з написом латинською мовою: «Humilitati» («Покора»). Зображення розміщено у картуші, по колу йде напис, також латиною: «Sic omnia cedunt» («Все поступається покорі»).

Наступною рідкісною книгою у колекції музейної бібліотеки є перше видання праці італійського письменника і політика Людовіко Цукколо (1568–1630) «Discorsi dell'honore, della gloria, della riputatione, del buon concetto» («Бесіди про честь, славу, репутацію, добрі думки»). Книга видана 1603 р. італійською мовою у Венеції у видавництві Марко Джінаммі (15...–1657?). Людовіко Цукколо здобув освіту в Болонському університеті, де вивчав філософію на факультеті мистецтв. Деякий час був там юристом, професором філософії. З 1608 по 1617 р. служив при дворі в Урбіно. У 1617–1623 рр. викладав філософію в Болонському й Падуанському університетах. У 1623 р. він супроводжував апостольського нунція у дипломатичній місії до Іспанії. На титульному аркуші книги наявна видавнича марка, на якій у картуші зображена постать жінки, яка лівою рукою спирається на якір, а праву тримає на грудях, дивлячись у небо. Напис по колу латинською мовою: «In Deo est spes mea» («У Богіві моя надія»). Поруч з видавничою маркою наявний рукописний екслібрис ченця-кармеліта. Тож можемо зробити висновок, що книга походить з бібліотеки монастиря Кармелітів Босих у Бердичеві (рис. 2).

Праця кардинала Ораціо Джустиніані про історію Ферраро-Флорентійського собору «Acta sacri Oecumenici concilii Florentini» («Акти Святого Вселенського Собору у Флоренції»), видана латинською мовою у Римі в 1638 р., є останньою віднайденою на сьогодні книгою XVII ст. у музейній бібліотеці. Ферраро-Флорентійський собор (1438–1445) був однією з найвизначніших подій європейської історії XV ст. Скликаний папою Євгенієм IV з метою подолання Великої схизми 1054 р. і досягнення унії між Католицькою і Православною церквами. Засідання собору відбувались у Феррарі (1438–1439), Флоренції (1439–1442) та Римі (1442–1445), а результатом його роботи стало підписання 6 липня 1439 р. Флорентійської унії про об'єднання церков. Автор книги кардинал Ораціо Джустиніані (1580–1649) – представник заможної шляхетської родини Генуї, був призначений 30 травня 1630 р. папою Урбаном VIII першим хранителем Апостольської бібліотеки Ватикану. Там він упорядковував фонди й укладав покажчик для зручності їх опрацювання. Під час роботи

в бібліотеці він зібрав достатньо матеріалів для написання історії Ферраро-Флорентійського собору.

Рис. 2. Титульний аркуш першого видання
«Discorsi dell'honore, della gloria, della riputatione, del buon concetto» (1603 р.)

Книга була надрукована в 1638 р. у видавництві Священної конгрегації пропаганди віри (сучасна назва з 1988 р. – Конгрегація євангелізації народів). Заснована 22 червня 1622 р. буллою папи Григорія XV «Inscrutabili divinae providentiae arcano» Конгрегація керує католицькими місіями по усьому світу та підготовкою нових місіонерів. У 1626 р. для забезпечення місій духовною літературою Конгрегація відкрила у Римі власне видавництво, яке працювало майже три століття, до 1907 р. За цей час тут були видані літургійні книги, філологічні та апологетичні твори, подорожні записки і багато іншої літератури різними мовами. Примірник першого видання праці Джустиніані, найімовірніше, потрапив до бібліотеки Бердичівського музею з бібліотеки монастиря ордену Кармелітів

Босих. На титульному аркуші книги наявна гравійована видавнича марка Священної конгрегації пропаганди віри. Вона має форму прямокутника з вписаним посередині овалом. У його центрі зображений Ісус Христос, який, піднявши руку, благословляє апостолів. По колу розміщена цитата латинською мовою з 16-ї глави Євангелія від св. Марка: «Euntes in universum mundum praedicate evangelium omni creatura» («Ідіть по всьому світу і проповідуйте Євангеліє всякому створінню»). Ці слова Ісус Христос сказав своїм апостолам перед Вознесінням, відправляючи їх проповідувати і хрестити народи. Тож не дивно, що їх розмістили на видавничий марці Конгрегації, яка займалася місіонерською діяльністю (рис. 3).

Рис. 3. Титульний аркуш «Acta sacri Oecumenici concilii Florentini» (1638 р.)

Популярний трактат з хімії «Elementa chemiae» («Елементарна хімія») видатного нідерландського лікаря і хіміка, ректора Лейденського університету Германа Бургаве (1668–1738) був виданий латинською мовою в 1737 р. у Венеції у видавництві Себастьяно Колеті (1716–1794?).

На титульному аркуші першого тому, який зберігся у бібліотеці Бердичівського історичного музею, наявна видавнича марка Колеті. На ній Мінерва, Меркурій і херувими підтримують картину із зображенням святого з німбом і крилами, який тримає у руці ріг достатку (рис. 4).

Рис. 4. Титульний аркуш «Elementa chemiae» (1737 р.)

У колишній музейній бібліотеці наявні також численні брев'ярії. Брев'ярій – богослужбова книга, що складається з псалмів, піснеспівів, молитов та читань, упорядкованих за годинами дня. Молитися по брев'ярію мають обов'язок усі священники Католицької церкви, ченці та черниці різних згромаджень. «Breviarium ordinis fratrum, et monialium Bmae Virginis Mariae de Monte Carmeli, juxta Jerosolymitanae ecclesiae antiquam consuetudinem...» («Брев'ярій ордену братів і черниць Діви Марії з гори Кармель, згідно з давнім звичаєм церкви в Єрусалимі.») з музейної бібліотеки, без сумніву, належав бібліотеці монастиря кармелітів у Бердичеві, хоча на самій книзі відсутній рукописний екслібрис монастирської бібліотеки. Він виданий у 1757 р. латинською мовою у Венеції у друкарні

Баллеоніана, заснованій друкарем, видавцем та продавцем книг Томмазо Бальоні у 1598 р. [9].

Друкарня відома тим, що тут друкували праці Галілея. Зокрема, у 1610 р. Бальоні опублікував астрономічний трактат Галілея «*Sidereus Nuncius*» («Зоряне повідомлення») – першу наукову роботу, засновану на спостереженнях, зроблених за допомогою телескопа. Сьогодні це видання є однією з найпопулярніших і надзвичайно рідкісних галілеївських реліквій.

У 1615 р., коли видавнича компанія Джироламо Зенеро припинила свою діяльність, Томмазо Бальоні викупив у правовласників право на видавничий знак «Чорний орел», яким він та його наступники користувалися понад століття. У колекції бібліотеки Бердичівського музею наявна «*Biblia Sacra*» («Священна Біблія»), видана латиною в 1765 р. у видавництві Бальоні. На її титульному аркуші наявна видавнича марка у вигляді чорного двоголового орла, з короною між двома головами і переплетеними ініціалами (рис. 5).

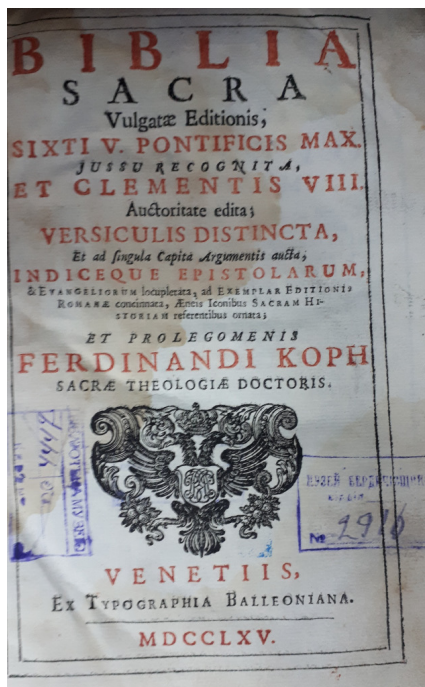

Рис. 5. Титульний аркуш видання «*Biblia Sacra*» (1765 р.)

У 1643 р. в друкарні, якою тоді керував Паоло Бальоні, працював один друкарський верстат, за який сплачувався податок у розмірі 16 сольдо на місяць. Того самого року тут було надруковано 5, а за період 1637–1645 рр. – 32 книги [4]. Баллеоніану не зачепила серйозна криза, яку переживали венеціанські видавці і книготорговці у 1750–1780 рр. Вона проіснувала до 1850 р. Упорядник згаданого брєвіарія – кармеліт Йоаким Марія Пональті (1709? – 1772) – був 42-м єпископом м. Хвара (сучасна Хорватія). У 1767 р., коли він залишав свій єпископський пост, невідомий венеційський художник написав його портрет, який сьогодні зберігається у бібліотеці єпископства в Хварі.

Ще одна цікава видавнича марка з друкарні Баллеоніана є на виданому у 1802 р. «*Martyrologium Romanum Gregorii XIII. Iussu editum Urbani VIII & Clementis X. Auctoritate recognitum. A Sanctissimo Domino Nostro Benedicto XIV. Pontifice Maximo*» («Римський мартиролаг Григорія XIII...»), який походить з бібліотеки монастиря Кармелітів Босих у Бердичеві. На титульному аркуші книги розміщена прямокутна гравюра, на якій зображена папська тіара, увінчана трьома коронами. Корони символізують воюючу (у світі), терплячу (у чистилищі) та тріумфуючу (у Царстві Небесному) Церкву. Під тіарою зображені у формі хреста св. Андрія два ключі, які, за Євангелієм, Ісус Христос дав апостолу Петру і які символізують владу намісника Христа у Царстві Небесному і на землі. Тіару і ключі тримають у своїх руках ангели. Трохи вище на титульному аркуші міститься рукописний ескібрис монастирської бібліотеки кармелітів (рис. 6).

Перший том «*Theologia Moralis*» («Моральна теологія») неаполітанського єзуїта Ніколло Маззотті був виданий лагиною у Венеції в 1760 р. в друкарні Ремондіана. Вона була заснована у середині XVII ст. падуанським купцем Джованні Антоніо Ремондіні (1634–1712) і базувалась у м. Бассано-дель-Граппа (59 км від Венеції). Ремондіні, переїхавши у Бассано, одружився з донькою місцевого аптекаря Короною Насадіні. Перша видана ним книга датується 1658 р. Крім друкарні, Ремондіні мав у власності фабрику вовни, галантерейну крамницю та бакалійну лавку. У 1663 р. отримав від венеціанського герцогського друкаря Джованні Пьетро Пінеллі виключне право друкувати податкові відомості та інші офіційні документи області Бассано. Справу Ремондіні продовжив його син Джузеппе (1672–1742) та онуки Джованні Антоніо (1700–1769) та Джамбаттісте (1713–1773). Останній відкрив книжкову крамницю у Венеції [3] і вже за кілька років його видавництво стало наймогутнішим з видавництв Венеції, і одним з найбільших у Європі, викликаючи задрість венеціанських видавців. У власності родини Ремондіні друкарня перебувала до свого закриття у 1860 р. [5].

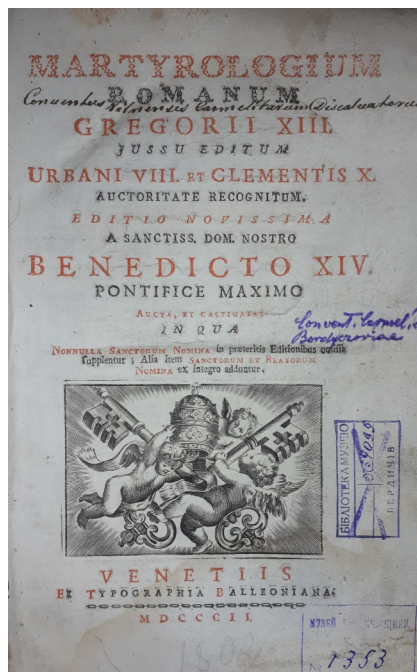

Рис. 6. Титульний аркуш «Martyrologium Romanum Gregorii XIII. Iussu editum Urbani VIII & Clementis X. Auctoritate recognitum. A Sanctissimo Domino Nostro Benedicto XIV. Pontifice Maximo» (1802 р.)

Автор «Моральної теології» Ніколло Маззотті (пом. у 1748 р.) був викладачем у єзуїтському колегіумі Неаполя. Ця праця була вперше надрукована вже по смерті автора у Неаполі в 1748 р. Венеціанське видання 1760 р., примірник якого належав бібліотеці Бердичівського історичного музею, відоме тим, що книгу було засуджено у Франції і 29 грудня 1762 р. спалено на Гревській площі у Парижі.

У друкарні іншого венеціанського видавця, Ніколло Пеццано (?-?), у 1760 р. було надруковане друге видання «Decreta Authentica Sacrae Rituum Congregationis...» («Декрети Конгрегації Священних обрядів...»). Конгрегація Священних обрядів і церемоній була заснована папою Сікстом V у 1588 р. і проіснувала до 1969 р. Вона займалася питаннями літургійної практики латинського обряду Римо-Католицької Церкви. Видання упорядковане венеціанським священником, професором Спірідоном Талу,

надруковане за благословенням тодішнього Патріарха Венеції Джованні Брагадіно (1699–1775). На титульному аркуші видання наявна видавнича марка. На ній зображена жінка, що символізує Церкву, на яку сходить Святий Дух у вигляді голуба. У правій руці вона тримає ключі від Царства Небесного, які Ісус Христос дав апостолу Петру. У лівій – пальмову гілку, символ перемоги Христа над смертю. По праву сторону від жінки зображені скрижалі з 10 заповідями, які Мойсей отримав від Бога на горі Синай. З лівої сторони – відкрита книга, найімовіріше – Новий завіт. Книга зберігалась у бібліотеці монастиря Кармелітів Босих у Бердичеві. Про це свідчить рукописний екслібрис на титульному аркуші (рис. 7).

Рис. 7. Титульний аркуш
«Decreta Authentica Sacrae Rituum Congregationis...» (1760 р.)

Згідно з інформацією найбільшої у світі бібліографічної бази даних WorldCat, видання «Decreta Authentica Sacrae Rituum Congregationis...» 1760 р. зберігається у п'яти бібліотеках світу.

З колекції бібліотеки Бердичівського музею і четвертий том «Institutiones theologiae dogmatico canonico historico morales» («Канонічна історична моральна теологія») Антоніо Марії Борангі. Книга латинською мовою,

надрукована в 1766 р. у третій за величиною друкарні Венеції (після Баллеоніани і Ремондіани) – у друкарні Сімоні Окке. Книжковий магазин і друкарня Окке працювали у Венеції з 1738 по 1794 р. На титульному аркуші книги наявна видавнича марка із зображенням жінки у короні.

Висновки. Колекція бібліотеки колишнього Бердичівського соціально-історичного музею зберігає безцінні для подальшого наукового опрацювання видання італійських (переважно венеціанських) друкарень кінця XVI – початку XIX ст. Деякі з цих видань є рідкісними, оскільки збереглися в одиничних примірниках у бібліотеках світу. Пропоноване дослідження охоплює лише незначну частину італійських стародруків, що зберігаються у фонді колишньої музейної бібліотеки. Подальше вивчення цього фонду сприятиме введенню у науковий обіг унікальних пам'яток книжкової історії і культури Італії.

Список бібліографічних посилань

1. Грузська Л. П., Ланчук Н. В. Бердичівський соціально-історичний музей ім. Ф. Дзержинського. *Енциклопедія сучасної України* / редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. Київ : Ін-т енциклопед. дослідж. НАН України, 2003. URL: <https://esu.com.ua/article-39180> (дата звернення: 12.06.2023).

2. Італійська книга епохи Відродження у фондах Наукової бібліотеки ОНУ ім. І. І. Мечникова / упоряд. Є. В. Савельєва ; відп. ред. В. А. Сминтина ; наук. ред., авт. вступ. ст., пер. латин. та італ. текстів О. О. Радзиховська ; ОНУ ім. І. І. Мечникова ; Наук. б-ка. Одеса : Астропринт, 2001. 88 с.: 16 л. іл.

3. I Rimondini a Bassano. URL: <http://www.storiadibassano.it/la-casa-remondini/i-remondini-a-bassano.html> (Last accessed: 13.06.2023).

4. Infelise M. Chi stampava i primi libretti d'opera (Venezia 1637–1645). URL: https://www.academia.edu/41790122/Chi_stampava_i_primi_libretti_dopera_Venezia_1637_1645_ (Last accessed: 13.06.2023).

5. Infelise M. I Remondini di Bassano Stampa e industria nel Veneto del Settecento. Bassano: Tassotti, 1980. 216 p.

6. Infelise M. L'editoria veneziana nel Settecento. Milano: Franco Angeli, 2000. 432 p.

7. Infelise M. Aldo Manuzio : la costruzione del mito. Marsilio, Venezia, 2016. 397 p.

8. Carnelos L. I libri da risma. Catalogo delle edizioni Remondini a larga diffusione (1650–1850). Milan: Franco Angeli, 2008. 256 p.

9. Cioni A. Baglioni, Tommaso. Dizionario Biografico degli Italiani. URL:

https://www.treccani.it/enciclopedia/tommaso-baglioni_%28Dizionario-Biografico%29/ (Last accessed: 13.06.2023).

10. La prima tipografia in Italia al monastero di Subiaco. URL: <https://www.movemagazine.it/prima-tipografia-italia-monastero-subiaco/> (Last accessed: 13.06.2023).

11. Marino M. De Caro La nascita della Stampa a Venezia. URL: https://www.academia.edu/11535186/La_nascita_della_Stampa_a_Venezia (Last accessed: 13.06.2023).

12. Marra M. Archivio Bibliografico dei libri di interesse alchemico, spagirico, farmaceutico, astrologico, magico ed ermetico stampati in Italiano prima del 1800. URL: <http://www.vrijmetselaarsgilde.eu/Maconnieke%20Encyclopedie/FMAP~1/REFORM/datalibri2.htm> (Last accessed: 13.06.2023).

13. Nuovo A. Gli incunaboli di Umberto Eco. URL: https://www.academia.edu/76350047/Gli_incunaboli_di_Umberto_Eco (Last accessed: 12.06.2023)

14. Piva F. Cultura francese e censura a Venezia nel secondo Settecento, Venezia: Istituto veneto di scienze, lettere ed arti, 1973. 221 p.

15. Пігулевська І. В. Прижиттєві видання трактатів італійських гуманістів XV–XVI ст. з колекції математика І. Ю. Тимченка. *Вісник Одеського національного університету. Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство*. 2011. Т. 16. Вип. 1/2(5/6). С. 233–240.

16. Итальянские изделия XVII века из книжной коллекции Ромуальда Губе. *Стародруки і рідкісні видання в університетській бібліотеці: матеріали Міжнародних книгознавчих читань (Одеса, 14–16 верес. 2009 р.) / упоряд.: О. В. Полевщикова [та ін.] ; наук. ред. І. С. Гребцова ; відп. ред. М. О. Подрезова ; ОНУ ім. І. І. Мечникова, Наук. б-ка. Одеса : Астропринт, 2010. С. 234–245.*

17. Sachet, Paolo. Privilege of Rome: The Catholic Church's Attempt to Control the Printed Legacy of the Council of Trent', in *The Council of Trent: Reform and Controversy in Europe and Beyond (1545–1700)*, ed. by V. Soen and W. François, 3 vols, Göttingen, 2018, I, pp. 341–369.

References

1. Hruzskа, L. P., Lanchuk, N. V. (2003). Berdychivskiyi sotsialno-istorychnyi muzei im. F. Dzerzhynskoho [Berdychiv social and historical museum named after F. Dzerzhynskiyi]. *Entsyklopedia suchasnoi Ukrainy – Encyclopedia of Modern Ukraine* [in Ukrainian]. Retrieved June 12, 2023, from <https://esu.com.ua/article-39180>

2. Savelieva, Ye. V. (Comp.). (2001). Italiiska knyha epokhy Vidrozhennia

u fondakh Naukovoї biblioteki ONU im. I. I. Mechnykova [An Italian book of the Renaissance in the collection of the Scientific Library of I. I. Mechnikov Odesa National University]. V. A. Smyntyna, O. O. Radzykhovska, M. O. Podriezova (Ed.). Odesa: Astroprint [in Ukrainian].

3. I Rimondini a Bassano [in Italian]. Retrieved June 13, 2023, from <http://www.storiadibassano.it/la-casa-remondini/i-remondini-a-bassano.html>

4. Infelise, M. Chi stampava i primi libretti d'opera (Venezia 1637-1645) [in Italian]. Retrieved June 13, 2023, from URL: https://www.academia.edu/41790122/Chi_stampava_i_primi_libretti_dopera_Venezia_1637_1645_

5. Infelise, M. (1980). I Remondini di Bassano Stampa e industria nel Veneto del Settecento. Bassano: Tassotti [in Italian].

6. Infelise, M. (2000). L' editoria veneziana nel Settecento. Milano: Franco Angeli [in Italian].

7. Infelise, M. (2016). Aldo Manuzio: la costruzione del mito. Marsilio, Venezia [in Italian].

8. Carnelos, L. (2008). I libri da risma. Catalogo delle edizioni Remondini a larga diffusione (1650-1850). Milan: Franco Angeli [in Italian].

9. Cioni, A. Baglioni, Tommaso. Dizionario Biografico degli Italiani [in Italian]. Retrieved June 13, 2023, from https://www.treccani.it/enciclopedia/tommaso-baglioni_%28Dizionario-Biografico%29

10. La prima tipografia in Italia al monastero di Subiaco [in Italian]. Retrieved June 13, 2023, from <https://www.movemagazine.it/prima-tipografia-italia-monastero-subiaco>

11. Marino, M. De Caro. La nascita della Stampa a Venezia [in Italian]. Retrieved June 13, 2023, from https://www.academia.edu/11535186/La_nascita_della_Stampa_a_Venezia

12. Marra, M. Archivio Bibliografico dei libri di interesse alchemico, spagirico, farmaceutico, astrologico, magico ed ermetico stampati in Italiano prima del 1800 [in Italian]. Retrieved June 13, 2023, from <http://www.vrijmetselaarsgilde.eu/Maconnieke%20Encyclopedie/FMAP~1/REFORM/datalibri2.htm>

13. Nuovo, Angela. Gli incunaboli di Umberto Eco [in Italian]. Retrieved June 13, 2023, from https://www.academia.edu/76350047/Gli_incunaboli_di_Umberto_Eco

14. Piva, F. (1973). Cultura francese e censura a Venezia nel secondo Settecento, Venezia: Istituto veneto di scienze, lettere ed arti. 221 p. [in Italian].

15. Pihulevska, I. V. (2011). Pryzhyttievi vydannia traktativ italiiskykh humanystiv XV-XVI st. z kolektsii matematyka I. Yu. Tymchenka [The lifetime editions of Italian humanists of the 15th-16th centuries from the book collection

of mathematician I. Timchenko]. *Bibliotekoznavstvo, bibliohrafoznavstvo, knyhoznavstvo – Library Science, Bibliography, Bibliography*, 16, 1/2(5/6), 233-240 [in Ukrainian].

16. Pihulevska I. (2010). *Italyanskie izdeliya XVII veka iz knizhnoj kolekcii Romualda Gube* [Italian items of the 17th century from the book collection of Romuald Gube.]. Proceedings from *The Old prints and rare editions in the university library: Mizhnarodni knyhoznavchi chytannia (Odesa, 14–16 veresnia 2009 r.) – International Bibliographic Readings* (pp. 234-245). Odesa: Astroprynt [in Russian].

17. Sachet, P. (2018). *Privilege of Rome: The Catholic Church's Attempt to Control the Printed Legacy of the Council of Trent*, in *The Council of Trent: Reform and Controversy in Europe and Beyond (1545-1700)*. V. Soen and W. François (Ed.). (Vols. 1-3; Vol. 1). I, 341-369. Göttingen [in English]. <https://doi.org/10.13109/9783666551079.341>

Стаття надійшла до редакції 30.10.2023.

Larysa Didora,

Postgraduate,

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

3 Holosiivskiy Ave., Kyiv 03039, Ukraine

e-mail: didora.larisa@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2499-8664>

Old Prints, Published in Italy in the XVI–XIX centuries from the Collection Berdychiv Social and Historical Museum (1926-1954)

The proposed study is dedicated to old prints published in Italy in the late 16th and early 19th centuries from the collection of the Berdychiv Social, Historical, and Economic Museum (1926-1954). As of October 1, 1928, the museum library had 6,300 books, of which about 3,600 were old prints. Today, the former museum library collection is stored in the Department of Library Collections and Historical Collections of the Institute of Bibliology of Vernadsky National Library of Ukraine. All the old prints studied in the article were published during 1597-1802 in Venice, Rome in Latin and Italian. The history of book publishing in Italy began in 1465 with the founding of the first typography in the Benedictine monastery in Subiaco, near Rome. In 1469 the typography was opened in Venice, and at the beginning of the XVI century. about half of the publications printed in Italy came from Venetian publishing houses. Therefore, in the collection of the former museum library, most of the old prints come from Venice from the publishing houses Balleoniana, Remondiana, Marco Zaltieri, Lucio Spineda, Simone Occhi, Marco Ginammi, Sebastiano Coleti. One of the books was printed in the printing house of the Holy Congregation for the Propagation of the Faith in Rome.

Some of the old prints studied in the article most likely came to the museum library from the library of the monastery of the Order of the Barefoot Carmelites in Berdychiv. However, it has not been possible to establish whose libraries most of the books came from, as they do not have the bookmarks of the former owners. Further research of the library collection of the Berdychiv Historical and Economic Museum will contribute to the discovery of unique monuments of book history and culture of Italy and other European countries and their introduction into scientific circulation.

Keywords: Bibliography, Book History, library science, museum, old print, Balleoniana, Remondiana, Italian Studies.